

**ՆՈՐՄԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏՆ ԱՆՎԱԿԵՐ
ՃԱՆԱԶԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴՍԱՐԱՆԻ
ԴՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ
ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ**

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի² 96-րդ հոդվածով սահմանված է վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման նախապայման. մասնավորապես՝ այդ հոդվածի համաձայն՝ վնասի հատուցում չի իրականացվում, քանի դեռ վարչական մարմնի իրավական ակտը, գործողությունը կամ անգործությունը, որով անձին վնաս է հասցվել, սահմանված կարգով ոչ իրավաչափ չի ճանաչվել, բացառությամբ սույն օրենքի 109-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի: Նշված հոդվածի բովանդակությունից բխում է, որ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման նախապայմանը վնաս հասցրած վարչական մարմնի իրավական ակտը սահմանված կարգով ոչ իրավաչափ ճանաչելն է: Այս առնչությամբ որոշակի առանձնահատկություններով տարբերվում է դատական կարգով նորմատիվ իրավական ակտերի անվավեր ճանաչումը՝ որպես վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման նախապայման: Նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափության վիճարկման վերաբերյալ գործերի վարույթը նախատեսված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով³, որի՝ «Հատուկ վարույթներ» վերտառությամբ 5-րդ բաժնի 26-րդ գլուխը կարգավորում է նշված վարույթի հետ կապված բոլոր հարցերը: Մակայն սույն աշխատության շրջանակներում մեզ հետաքրքրում է վիճարկվող

¹ ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. դեկավար՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ռ. Երյան:

² Ընդունվել է 18.02.2004 թ., ուժի մեջ է մտել 31.12.2004 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2004.03.31/18(317) հոդ. 413:

³ Ընդունվել է 05.12.2013 թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2014 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013) 1 հոդ.1186.1:

նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին ՀՀ վարչական դատարանի դատական ակտի իրավական հետևանքների հարցը՝ հատկապես այն մասով, որը վերաբերում է նշված դատական ակտի գործողությունը դրան նախորդած հասարակական հարաբերությունների վրա տարածելուն: Այլ կերպ ասած՝ մեր նպատակը վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտը կամ դրա վիճարկվող դրույթն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի հետադարձ ուժին առնչվող առանձին հարցերի քննարկումն է, որոնք նշանակություն ունեն նորմատիվ իրավական ակտի անվավեր ճանաչումից հետո վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցում ստանալու գործընթացում¹: Մեր առջև դրված նպատակից ելնելով՝ առավել նպատակահարմար է քննարկումն սկսել նրանից, թե արդյոք վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտն օժտված է կատարողականության հատկանիշով, և եթե այո, ապա ինչ պետք է հասկանալ այդ դատական ակտի կատարման ներքո: Իրավաբանական գրականության մեջ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կատարման հարցի շուրջ հեղինակների շրջանում չի նկատվում միակարծություն:

Քննարկվող դատական ակտերի կատարողականության հատկանիշի բացակայության մասին տեսակետ է հայտնել Մ. Ա. Կլեպիկովան՝ նշելով, որ այս կատեգորիայի դատական գործերով դատական ակտի հարկադիր կատարում հնարավոր չէ²: Օ. Ա. Բեկը նշում է, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտը՝ որպես ճանաչման մասին ակտ, հարկադիր կատար-

---

¹ Նշենք, որ սույն աշխատության շրջանակներում քննարկվում է միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի հիման վրա ընդունված անհատական ակտերի վերանայման և դրանց ընդունման արդյունքում պատճառված վնասի հատուցման հարցը, իսկ անվավեր ճանաչված նորմատիվ իրավական ակտի կիրառումն ապահոված գործողությամբ հասցված վնասի հատուցմանն անդրադարձ կատարված չէ:

² Տե՛ս **Клепикова М. А.**, Проблемы правового положения органов принудительного исполнения в исполнительном производстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2001, էջ 8:

ման կարիք չունի¹: Ա. Լ. Բուրկովը նշում է, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին գործերով կատարողական վարույթ, որպես այդպիսին, առկա չէ: Տվյալ դեպքում, սակայն, հեղինակը պարզաբանում է, որ պետք է նկատի ունենալ, որ խոսքը վերաբերում է դատական ակտի՝ որպես իրավակիրառ ակտի կատարողական վարույթի բացակայությանը, այլ ոչ թե առհասարակ կատարման բացակայությանը: Ըստ նրա՝ շահագրգիռ անձը, իր ձեռքում ունենալով նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտը, կարող է ձեռնամուխ լինել իր խախտված իրավունքների վերականգնմանը, մասնավորապես՝ անվավեր ճանաչված նորմատիվ իրավական ակտի հիման վրա ընդունված անհատական ակտի անվավեր ճանաչմանը և այլն: Հեղինակն իր այդ եզրահանգումը հիմնավորում է երկու փաստարկներով. նախ՝ քննարկվող դատական ակտերի երկակի բնույթով, այն դրսևորվում է, որ բացի իրավունքի նորմերը կիրառելուց, դատարանը նաև իրավաստեղծ գործունեություն է իրականացնում՝ նորմատիվ ակտի վիճարկվող դրույթը վերացնելով: Հետևաբար հանդիսանալով իրավունքի աղբյուր՝ դատական ակտն օժտված է նույնպիսի իրավաբանական ուժով, ինչ բոլոր մյուս նորմատիվ իրավական ակտերը: Այդ առումով վերջինիս կատարման տակ պետք է ուղղակիորեն հասկանալ հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ դրա կիրառումը: Այսինքն՝ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտն սկսում է ուղղակիորեն գործել անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի փոխարեն: Այս տեսանկյունից որևէ նշանակություն չունի նաև դատական ստուգման ենթարկված նորմատիվ իրավական ակտում այն ընդունող մարմնի կողմից հետագա փոփոխություններ կամ լրացումներ կատարելը կամ ակտը վերացնելը, քանի որ դատական ակտի՝ որպես իրավունքի աղբյուրի կատարման ուղղակիորեն ենթադրում և նշանակում է հետագայում դրա անմիջական կիրառումը հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ: Երկրորդ՝ Ա. Լ. Բուրկովը դատական ակտերի կատարման համար կատարողական վարույթի բացակայությունը պատճառաբանում է նաև դրանց արստրակտ բնույթով: Դա նշանակում է, որ

---

¹ St ' u **Бек О. А.**, Производство по делам об оспаривании нормативных правовых актов: автореф. дис. . канд. юрид. наук, М., 2007, էջ 157:

նորմատիվ իրավական ակտերի վիճարկման գործերով դատարանը քննում է ոչ թե փաստի, այլ իրավունքի մասին վեճ, որի լուծման արդյունքում պատասխանողը դատական ակտով որևէ գործողության կատարման չի պարտավորեցվում¹:

Հատկանշական է նաև այն, որ նույն աշխատության մեջ Ա. Լ. Բուրկովը նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կատարման կապակցությամբ անհրաժեշտ պայման է համարում միայն դրա հրապարակումը: Այս համատեքստում հարկ ենք համարում նաև ավելացնել, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կատարմանն ուղղված առանձին գործողությունների կատարումը՝ որպես հենց դատական ակտի կատարում, դիտում են նաև այլ հետինակներ: Օրինակ՝ Օ. Վ. Իսայենկովան և Յա. Ս. Գրիշինան ենթադրում են, որ նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափության վիճարկման վերաբերյալ գործերով կայացված դատական ակտերի կատարումը դրանց հրապարակումն է², մինչդեռ Յու. Ա. Պոպովան քննարկվող կատեգորիայի դատական ակտերի կատարման գործողություն է համարում անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտն ընդունած մարմնի կողմից այն վերացնելը³:

Մյուս կողմից, դատավարական գրականության մեջ վերջին տարիներին պաշտպանվում է կատարողականության՝ որպես բոլոր տեսակի դատական ակտերին բնորոշ հատկանիշներից մեկի գաղափարը: Ա. Կ. Սերգունը կատարողականությունը համարում է բոլոր տեսակի դատական որոշումների ընդհանուր հատկանիշ⁴: Վ. Վ. Յարկովը նույնպես կարծում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած յուրա-

---

¹ St 'u **Бурков А. Л.**, Акты судебного нормоконтроля как источник административного права, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Тюмень, 2005, էջեր 134-135:

² St 'u **Исаенкова О. В., Гришина Я. С.**, Судебные акты по делам, возникающим из публичных правоотношений: законная сила и исполнимость //Исполнительное право, 2006, N 1.

³St 'u **Попова Ю. А.**,Теоретические проблемы судопроизводства по делам, возникающим изпублично-правовых отношений: автореф. дис.. д-ра юрид. наук. М., 2001, էջ 85:

⁴ St 'u **Сергун А. К.**, Проблемы исполнительного производства в советском гражданском процессе: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. М., 1980, էջ 17:

քանչյուր դատական ակտ ենթակա է կատարման¹: Ի. Ա. Նևսկին կատարողականությունը համարում է նաև ճանաչման մասին դատական ակտերին բնորոշ հատկանիշ²:

Ս. Վ. Նիկիտինը, պաշտպանելով նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտերի կատարողականանության հատկանիշի առկայության գաղափարը, այդ դատական ակտերի կատարման գործընթացն առավել արդյունավետ դարձնելու նպատակով առաջարկում է օրենսդրորեն դատարանի համար սահմանել հնարավորություն ոչ միայն որոշման եզրափակիչ մասով անվավեր ճանաչված նորմատիվ իրավական ակտն ընդունած մարմնին պարտավորեցնելու փոփոխել կամ վերացնել նորմատիվ իրավական ակտի անվավեր ճանաչված դրույթը, այլև սահմանելու այն ժամկետը, որի ընթացքում պետական մարմինը պարտավոր է կատարել վերը նշված պարտականությունը³:

Խորամուխ չլինելով նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կատարմանն ուղղված կատարողական գործողությունների կատարման՝ Ս. Վ. Նիկիտինի կողմից առաջարկվող կարգի սահմանման նպատակահարմարության հարցի քննարկման մեջ՝ մենք կիսում ենք վերջինիս մոտեցումն այն հարցում, որ չի կարելի համաձայնել Ա. Լ. Բուրկովի այն պնդմանը, համաձայն որի՝ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչվելուց հետո այդ ակտն ընդունած մարմնի կողմից ակտի վերացմանը կամ փոփոխմանն ուղղված որևէ գործողություն կատարելու անհրաժեշտություն չի առաջանում: Բնականաբար, նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտն օրինական ու-

---

¹ St 'u **Ярков В. В.**, Право апелляционного и кассационного обжалования лицами, не участвовавшими в деле, в гражданском и арбитражном процессе: сравнительный анализ//Арбитражные суды: теория и практика правоприменения, сб. ст. к 75-летию Арбитражного суда Свердловской области. Екатеринбург, 2006, էջ 39:

² St 'u **Невский И. А.**, Исполнимость судебных постановлений как внутреннее проявление результата судебной деятельности//Исполнительное право, 2006, N 3.

³ St 'u **Никитин С. В.**, Судебный контроль за нормативными правовыми актами в гражданском и арбитражном процессе, М.: РАП, Волтерс Клувер, 2010, էջ 156:

Ժի մեջ մտնելու պահից անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի գործողությունը դադարում է, այդ պահից սկսած դրա վրա հիմնված անհատական ակտերն այլևս չեն կարող կիրառվել: Այս առումով դատարանի որոշումն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից ձեռք է բերում պարտադիրության հատկանիշ, և այդ պահից սկսած դրանով անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի գործողությունն ինքնըստինքյան դադարեցվում է: Մակայն հարկ է նկատի ունենալ, որ այդ նույն կանոնը չի կարող գործել այն դատական և վարչական ակտերի պարագայում, որոնք ընդունվել են նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կայացումից առաջ: ՀՀ վարչական դատարանի դատական ակտով անվավեր ճանաչված նորմատիվ իրավական ակտն ընդունած մարմնի կողմից դրա՝ անվավեր ճանաչված դրույթի վերացում կամ փոփոխություն չի պահանջվում միայն այդ ակտի հետագա գործողության մասով, քանի որ այդ պահից սկսած անվավեր նորմատիվ ակտի դրույթը կարելի է պարզապես չկիրառել, և դրա համար չի պահանջվում դատական կարգով անվավեր ճանաչված դրույթի անվավերության լրացուցիչ հաստատում այն ընդունած մարմնի կողմից: Իսկ երբ խոսքը վերաբերում է դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց առաջ ընդունված անհատական ակտերի անվավերությանը, որոնք ընդունվել են անվավեր ճանաչված նորմատիվ իրավական ակտի հիման վրա, ապա այս պարագայում ակնհայտ է դատական ակտի հետադարձ գործողությունն ապահովող որոշակի գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունը: Հակառակ պարագայում կբացակայի այն կառուցակարգը, որի միջոցով դատական ակտը կարգավորիչ ներգործություն է ունենալու նաև իրեն նախորդած հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ:

Նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին վարչական դատարանի դատական ակտերի հետադարձ ուժի էությունը բացահայտելու և այդ հարցն առավել խորությամբ ըմբռնելու նպատակով նպատակահարմար ենք գտնում այն պարզաբանել ՀՀ վարչական դատարանի՝ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի և ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ նորմատիվ ակտի դրույթը սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու մասին որոշման հետադարձ գործողությունը սահմանող իրավական նորմերի համեմատական վերլուծության

համատեքստում: Դա արվում է այն նկատառումից ելնելով, որ համանման այդ երկու ինստիտուտները սահմանող իրավական նորմերը, ընդհանուր առմամբ, միանման իրավական կարգավորում նախատեսելով հանդերձ, բովանդակային առումով միմյանցից որոշակիորեն տարբերվում են, և այդ տարբերությունների ուսումնասիրումը կարող է նպաստել, մի կողմից, ՀՀ վարչական դատարանի ակտերի հետադարձ գործողության էության լիարժեք ընթրմանը, մյուս կողմից, գործող օրենսդրական կարգավորումների միասնականության ապահովմանն ուղղված առաջարկների ներկայացմանը:

Թե՛ ՀՀ վարչական դատարանի դատական ակտերի, թե՛ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումների պարագայում ընդհանուր կանոնն այն է, որ վիճարկվող ակտն իր իրավաբանական ուժը կորցնում է այն անվավեր ճանաչելու մասին որոշման ուժի մեջ մտնելու պահից, սակայն և՛ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը, և՛ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքը¹ նշված ընդհանուր կանոնից սահմանել են բացառություններ: Մասնավորապես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 199-րդ հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է, որ նորմատիվ իրավական ակտը վարչական դատարանի կողմից կարող է անվավեր ճանաչվել այդ ակտի ուժի մեջ մտնելու պահից, եթե նման որոշում չընդունելը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել հանրության կամ պետության համար: Նույնաբովանդակ նորմ է ամրագրված նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքում, որի 68-րդ հոդվածի 12-րդ մասի համաձայն՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իրավասու է իր՝ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտն ամբողջությամբ կամ մասամբ սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու մասին որոշումը տարածելու նաև այդ որոշման ուժի մեջ մտնելուն նախորդած իրավահարաբերությունների վրա, եթե դա չանելը կարող է ծանր հետևանքներ ունենալ հանրության կամ պետության համար: Վիճարկվող նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին վարչական դատարանի դատական ակտին հետադարձ ուժ տալը դրսևորվում է նրանում, որ անբողոքարկելի դարձած անհատական ակտերը և օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը, որոնք ընդունվել

---

¹ Ընդունվել է 01.06.2006 թ., ուժի մեջ է մտել 01.07.2006 թ.: Տե՛ս՝ ՀՀՊՏ 2006.06.21/32(487), հոդ. 645:

են անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի հիման վրա դրա ուժը կորցնելուն նախորդող վերջին երկու տարվա ընթացքում, ենթակա են վերանայման՝ նոր հանգամանքներով վերանայման համար սահմանված կանոններին համապատասխան (վարչ. դատ. օր.-ի 199-րդ հոդվածի 8-րդ մաս): ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ վիճարկվող նորմատիվ ակտը սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու մասին որոշումը դրա ուժի մեջ մտնելուն նախորդող հարաբերությունների վրա տարածելը նշանակում է անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի վրա հիմնված՝ Սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելուն նախորդող վերջին երեք տարվա ընթացքում ընդունված և կատարված վարչական և դատական ակտերի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերանայում («Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 12-րդ մասի 2-րդ պարբերություն)::

Նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին վարչական դատարանի դատական ակտը և Սահմանադրական դատարանի որոշումն այդ նորմատիվ ակտի վրա հիմնված վարչական ակտերի վրա տարբեր ազդեցություն են ունենում: Նախևառաջ նշենք, որ այդ ազդեցությունը մեծապես կախված է այն հանգամանքից, թե վարչական դատարանի դատական ակտին կամ Սահմանադրական դատարանի որոշմանը հետադարձ ուժ տրվում է, թե ոչ: Նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին վարչական դատարանի դատական ակտին հետադարձ ուժ տալու դեպքում այդ նորմատիվ ակտի վրա հիմնված անբողոքարկելի դարձած այն անհատական ակտերը, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած այն դատական ակտերը, որոնք ընդունվել են նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի՝ օրինական ուժի մեջ մտնելուն նախորդող երկու տարվա ընթացքում, ենթակա են վերանայման նոր հանգամանքի ի հայտ գալու հիմքով տվյալ անհատական ակտերի վերանայման համար օրենքով սահմանված կանոններին համապատասխան: Այլ կերպ ասած՝ վարչական դատարանի դատական ակտին հետադարձ ուժ տալու դեպքում այն դառնում է նոր հանգամանք, որի հիմքով օրենքով սահմանված կարգով վերանայվում են այդ դատական ակտի՝ օրինական ուժի մեջ մտնելուն նախորդող երկու տարվա ընթացքում ընդունված վարչական և դատական ակտերը: Իսկ ինչ վերաբերում է դատական ակտին հետադարձ ուժ չտա-

լուն, ապա այդ դեպքում դրա առաջացրած հետևանքները սահմանված են վարչական դատավարության օրենսգրքի 199-րդ հոդվածի 10-րդ և 11-րդ մասերով, որոնց համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու հետևանքը (դատական ակտին հետադարձ ուժ չտալու պարագայում) այդ նորմատիվ ակտի կիրառմամբ ընդունված անբողոքարկելի չդարձած վարչական ակտերի անվավեր ճանաչումն է օրենքով սահմանված կարգով: Ի դեպ, անվավեր ճանաչման ենթակա են ոչ միայն նորմատիվ ակտի իրավաչափության վիճարկման պահանջով դիմած անձանց նկատմամբ կիրառված վարչական ակտերը, այլև այն վարչական ակտերը, որոնք կիրառվել են այն անձանց նկատմամբ, ովքեր նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջ չեն ներկայացրել, սակայն այդ իրավունքը վարչական դատարանի դատական ակտը հրապարակելու օրվա դրությամբ պահպանում են՝ հաշվի առնելով նորմատիվ ակտի վիճարկման համար սահմանված ժամկետները:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ վարչական դատարանի որոշմանը հետադարձ ուժ տալու հանգամանքով է ուղղակիորեն պայմանավորված վերանայման ենթակա վարչական ակտերի շրջանակը: Բնականաբար, այդ շրջանակն զգալիորեն լայնանում է, երբ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի գործողությունը դատարանի որոշմամբ տարածվում է նաև դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուն նախորդող հարաբերությունների վրա: Մակայն, միննույն ժամանակ, հարկ է ընդգծել, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի ձևակերպումներից հետևում է, որ եթե հետադարձ ուժ տալով է որոշվում վերանայման ենթակա վարչական ակտերի քանակը, ապա վարչական ակտերի վրա դատական ակտի բովանդակային ազդեցության տեսանկյունից դատական ակտին հետադարձ ուժ տալու կամ չտալու հանգամանքը որևէ նշանակություն չունի: Ասվածը վերաբերում է նրան, որ բոլոր դեպքերում վարչական դատարանի որոշումը, ըստ էության, հիմք է հանդիսանում անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի վրա հիմնված վարչական ակտերի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերանայման համար՝ անկախ նրանից, թե դատական ակտը օժտված է հետադարձ ուժով, թե՛ ոչ: Այսինքն՝ հետադարձ ուժ տալն փոխում է միայն այդ դատական ակտի ազդեցության ոլորտում հայտնվող

վարչական ակտերի շրջանակը, իսկ բովանդակային առումով ազդեցությունը նույնն է լինում. դատական ակտը հիմք է դառնում վարչական ակտի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերանայման համար:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումները Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի կիրառմամբ ընդունված անհատական ակտերի վրա ունենում են բովանդակային առումով նույն ազդեցությունը, ինչ վարչական դատարանի դատական ակտերը: Այսինքն՝ Սահմանադրական դատարանի որոշումները վարչական ակտերի վերանայման հիմք են: Սակայն հարկ է նկատի ունենալ, որ այն դեպքերում, երբ Սահմանադրական դատարանի որոշմանը հետադարձ ուժ չի տրվում, ապա այն նոր հանգամանք է դառնում նորմատիվ ակտի Սահմանադրականության ստուգման նպատակով Սահմանադրական դատարան դիմած և այն անձանց վերաբերյալ ընդունված միայն դատական ակտերը վերանայելու համար, որոնք Սահմանադրական դատարանի որոշման հրապարակման օրվա դրությամբ պահպանել էին նույն հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը: Հետևաբար, Սահմանադրական դատարանի որոշումը վարչական ակտերի վերանայման հիմք կարող է հանդիսանալ միմիայն այն դեպքում, երբ դրան հետադարձ ուժ է տրվել: Իսկ մնացած դեպքերում Սահմանադրական դատարանի որոշման ընդունումից հետո նոր հանգամանքի ուժով վերանայման ենթակա են միայն անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի դրույթի կիրառմամբ ընդունված դատական ակտերը:

Կարծում ենք, որ նման կարգավորում նախատեսելով՝ օրենսդիրը հակասական մոտեցում է դրսևորել տարբերակում չպահանջող հանգամանքների նկատմամբ: Մասնավորապես՝ անհասկանալի է, թե ինչ տրամաբանությամբ Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է ազդեցություն ունենա և՛ վարչական, և՛ դատական ակտերի վրա դրան հետադարձ ուժ տալու դեպքում, իսկ չտալու դեպքում նոր հանգամանք դիտվի միայն անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի կիրառմամբ ընդունված դատական ակտի վերանայման համար: Չէ՞ որ թե՛ դատական, թե՛ վարչական ակտով կիրառվում է այն նույն իրավական նորմը, որը Սահմանադրական դատարանն իր որոշմամբ ճանաչել է սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: Ինչու պետք է այդ դրույթի կիրառման վերաբերյալ դատական ակ-

տերը վերանայվեն, վարչական ակտերը՝ ոչ: Մեր կարծիքով, վերանայման օբյեկտի տեսակով պայմանավորված տարբերակված մոտեցում ցուցաբերելը չի կարող որևէ պարագայում արդարացված համարվել, քանի որ այստեղ որպես ելակետ պետք է ընդունել մարդու իրավունքների և օրինական շահերի պատասխանությունը: Իսկ երբ խոսքը վերաբերում է հակասահմանադրական ճանաչված նորմատիվ ակտի դրույթի կիրառմանը, ապա ակնհայտ է այդ նորմի կիրառման հետևանքով մարդու իրավունքների և օրինական շահերի խախտման փաստը՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ կիրառումը տեղի է ունեցել դատական, թե վարչական ակտով: Այս առումով առաջարկում ենք, որպեսզի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով Սահմանադրական դատարանի որոշումը՝ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտն ամբողջությամբ կամ մասամբ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու մասին, նոր հանգամանք դիտվի ոչ միայն նորմատիվ ակտի կամ դրա դրույթի սահմանադրականությունը ստուգելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմած և այդ իրավունքը Սահմանադրական դատարանի որոշումը հրապարակվելու օրվա դրությամբ պահպանած անձանց վերաբերյալ ընդունված դատական, այլև այդ նույն ժամանակաշրջանում ընդունված վարչական ակտերի վերանայման համար, քանի որ, ինչպես արդեն նշեցինք, թե՛ դատական, թե՛ վարչական ակտով կիրառվում է նույն հակասահմանադրական դրույթը:

Այսպիսով, վերը շարադրվածը ամփոփելով՝ կարելի է փաստել, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտը դրան հետադարձ ուժ տալու պարագայում հիմք է հանդիսանում անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի վրա հիմնված վարչական ակտերի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերանայման և անվավեր ճանաչման համար: Այս առումով հետաքրքիր է այն հարցի պարզաբանումը, թե նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի առկայության պայմաններում ինչպես պետք է իրականացվի այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ պատճառված վնասի հատուցումը:

Այս տեսանկյունից Ի. Վ. Պանովան և Կ. Ա. Միխայլովան այն տեսակետն են արտահայտել, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտին հետադարձ ուժ տալը կամ չտալը ընդամենն այդ որոշման դատավարական հետևանքն է,

որը որևէ կերպ չի ազդում նորմատիվ ակտի անվավերության խնդրով դիմած անձի՝ այդ նորմատիվ ակտի հետևանքով իրեն պատճառված վնասի հատուցում ստանալու նյութական իրավունքի իրականացման վրա¹: Հեղինակներին նման եզրահանգման գալու համար հիմք է տվել Ռուսաստանի Դաշնության Բարձրագույն արբիտրաժային դատարանի նախագահության 31.05.2011 թ. թիվ 145 տեղեկատվական նամակում ամրագրված այն ձևակերպումը, որ նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու և վնասի հատուցման պահանջները կարող են միացվել և ներկայացվել մեկ հայցադիմումով²: Դրանից հեղինակները եզրակացրել են, որ վնասի հատուցում պահանջելու միակ նախապայմանը նորմատիվ ակտի անվավեր ճանաչումն է: Մակայն, մեր կարծիքով, նորմատիվ ակտի կիրառմամբ ընդունված վարչական ակտի առկայության պարագայում այդ տրամաբանությամբ հարցին մոտենալը ճիշտ չէ: Նախևառաջ հարկավոր է նկատի ունենալ, որ այս դեպքում վնասը պատճառվում է ոչ թե նորմատիվ իրավական ակտի ընդունմամբ, այլ դրա կիրառմամբ: Դա պայմանավորված է նրանով, որ նորմատիվ ակտն ինքնին իր ընդունմամբ չի կարող որևէ մեկին վնաս պատճառել: Վնասի առաջացումը պայմանավորված է դրա ոչ իրավաչափ դրույթի կիրառմամբ որևէ կոնկրետ իրավահարաբերության շրջանակներում: Այսինքն՝ վնասը կարող է պատճառվել նորմատիվ ակտի գործողության ոլորտում ընդգրկվող անձանց նկատմամբ դրա ոչ իրավաչափ դրույթի կիրառման հետևանքով: Այս տեսանկյունից մենք համաձայն ենք Ի. Վ. Պանովայի և Կ. Ա. Միխայլովայի արտահայտած այն մտքին, որ բոլոր դեպքերում վնասի հատուցում պետք է պահանջել ոչ թե անհատական իրավակիրառ, այլ նորմատիվ ակտն ընդունած մարմնից³: Այդ եզրահանգումը բացատրվում է նրանով, որ ինքնին անհատական իրավակիրառ ակտի ընդունմամբ չէր պատճառվի վնասը, եթե այն հիմնված չլիներ հետագայում ոչ իրավաչափ ճանաչված նորմատիվ ակտի դրույթի վրա, այսինքն՝ վնասի առաջաց-

---

¹ St 'u **Инна Викторовна Панова, Ксения Андреевна Михайлова**, Юридическое значение судебного акта по делу об оспаривании нормативного правового акта: российское законодательство и зарубежный опыт, էջ 18:

² St 'u Տեղեկատվական նամակը, http://www.arbitr.ru/as/pract/vas_info_letter/37489.html.

³ St 'u նշված աշխատ., էջ 23:

ման հիմքում բոլոր դեպքերում ընկած է հենց նորմատիվ ակտի հակաիրավականությունը: Սակայն, միևնույն ժամանակ, ակնհայտ է, որ նորմատիվ իրավական ակտի անվավեր ճանաչումն ինքնին չպետք է դիտել որպես վնասի հատուցում պահանջելու իրավունքի առաջացման համար անհրաժեշտ և բավարար միակ նախապայման, քանի որ, անկախ այն հանգամանքից, որ նորմատիվ ակտի ընդունմամբ է պայմանավորված վնասի առաջացումը, միևնույնն է, վնասն անմիջականորեն պատճառվում է այդ նորմատիվ ակտի կիրառմամբ ընդունված անհատական ակտով: Տվյալ դեպքում որևէ նշանակություն չունի այն հանգամանքը, որ իրավակիրառ ակտն ընդունած մարմինը, ըստ էության, գործել է իրավաչափ, քանի որ անհատական ակտի ընդունման ժամանակ այդ ակտի հիմքում ընկած նորմատիվ ակտը դեռևս ոչ իրավաչափ ճանաչված չի եղել: Հետևաբար քանի որ վնասի պատճառմանն անմիջականորեն հանգեցրել է վարչական ակտի ընդունումը, վնասի հատուցումն էլ տրամաբանորեն կախված է այդ անհատական ակտի ճակատագրից: Վնասների հատուցման հարցի վերջնական լուծումը պետք է դիտարկել նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի հիման վրա վարչական ակտի վերանայման արդյունքներից կախվածության համատեքստում:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի դատավարական հետևանքների դրան հետադարձ ուժ տալու-չտալու հարցը չի կարելի վնասի հատուցում պահանջելու իրավունքի իրականացման հարցից մեկուսացված դիտարկել: Դատական ակտի հետադարձ ուժով է որոշվում վերանայման ենթակա վարչական ակտերի, հետևաբար և դրանով պայմանավորված այն անձանց շրջանակը, ովքեր իրենց վերաբերյալ ընդունված վարչական ակտերի անվավեր ճանաչումից հետո կարող են ձեռք բերել նաև նորմատիվ իրավական ակտն ընդունած մարմնից վարչարարությամբ՝ որպես նորմատիվ ակտի ընդունմամբ պատճառված վնասի հատուցում պահանջելու իրավունք: Հետևաբար «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարչության մասին» ՀՀ օրենքի 96-րդ հոդվածի այն ձևակերպումը, համաձայն որի՝ վնասի հատուցում չի կարող պահանջվել, քանի դեռ իրավական ակտն օրենքով սահմանված կարգով ոչ իրավաչափ չի ճանաչվել, պետք է դիտարկել և մեկնաբանել ՀՀ վարչական դատավարության

օրենսգրքի 199-րդ հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումների հետ համադրման համատեքստում այն առումով, որ նորմատիվ ակտն անվավեր ճանաչելը կարող է հիմք լինել վնասի առաջացմանն անմիջականորեն հանգեցրած վարչական ակտի ոչ իրավաչափ ճանաչման, որն էլ իր հերթին վնասի հատուցում պահանջելու իրավունքի ծագման համար:

Հիշյալ համատեքստում հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև այն հարցի պարզաբանումը, թե արդյո՞ք նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափության ստուգման գործի վարույթի ընթացքում վարչական դատարանը կարող է որևէ կերպ անդրադառնալ և գնահատական տալ այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ ընդունված վարչական ակտի իրավաչափությանը: Նշված հարցի պարզաբանումը սերտորեն առնչվում է այն խնդրին, թե նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափության վիճարկման գործերով ինչն է հանդիսանում դատական պաշտպանության առարկան, և ինչ խնդիրներ պետք է լուծի դատարանը վիճարկվող ակտի իրավաչափությունը գնահատելու համար: Նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափության վիճարկման գործերով անձի իրավական շահը կրում է անձնական բնույթ և ուղղված է վերջինիս խախտված սուբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանությանը: Այս համատեքստում, ինչպես արդեն նշվեց, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ իրավական կարգավորման մեխանիզմի տեսանկյունից ոչ իրավաչափ նորմատիվ իրավական ակտի ընդունումն ինքնին չի հանգեցնում անձի սուբյեկտիվ իրավունքի խախտման: Վերջինիս իրավունքները խախտվում են նորմատիվ ակտի ոչ իրավաչափ դրույթի կիրառման հետևանքով: Հետևաբար անձի իրավական շահը դրսևորվում է, որպեսզի բացառվի իր նկատմամբ նորմատիվ իրավական ակտի ոչ իրավաչափ դրույթի կիրառումը: Բացի այդ, նորմատիվ իրավական ակտի անվավեր ճանաչումն ինքնին չի ապահովում անձի խախտված իրավունքների վերականգնումը: Դրա համար պահանջվում է նորմատիվ ակտի հիման վրա ընդունված վարչական ակտի վերացում կամ նորմատիվ ակտի կիրառմամբ պատճառված վնասների հատուցում: Այդ տեսանկյունից նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափության վիճարկման վերաբերյալ գործերով դատական պաշտպանության առարկան ոչ թե անձի խախտված սուբյեկտիվ իրավունքն է, այլ վերջինիս՝ օրենքով պահպանվող շահը, որը դրսևորվում է, որպեսզի

բացառվի ոչ իրավաչափ նորմատիվ ակտի կիրառումն անձի նկատմամբ, կամ անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծվեն (հնարավորություն ապահովվի) անձի խախտված իրավունքների վերականգնման համար¹: Հանրային իրավահարաբերություններից բխող գործերով անձի սուբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանությունն իրականացվում է միջնորդավորված կերպով²: Այս առումով նորմատիվ ակտի իրավաչափության վիճարկման գործի վարույթը տարբերվում է վարչական ակտի վիճարկման գործի վարույթից, որտեղ դատական պաշտպանության առարկան անմիջականորեն անձի խախտված իրավունքն է: Այդ դեպքում դատարանի խնդիրն է պարզելու, թե արդյո՞ք վարչական ակտն ընդունվել է կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի խախտմամբ, և արդյո՞ք դրանով խախտվում են անձի սուբյեկտիվ իրավունքները, թե՛ ոչ: Հետևաբար վարչական դատարանը վարչական ակտի վիճարկման վերաբերյալ գործի քննության ընթացքում կիրառման ենթակա իրավական նորմերը մեկնաբանում է այն ասպեկտով, որպեսզի պարզի դրանց խախտման հարցը: Նման դեպքերում դատարանի խնդիրն է վերհանելու կիրառելի նորմի բուն բովանդակությունը, իմաստը՝ առանց դրա իմաստային նոր երանգների բացահայտման: Իրավիճակն այլ է նորմատիվ ակտերի վիճարկման պարագայում: Այս դեպքում դատարանը ավելի բարձր իրավաբանական ուժով օժտված նորմատիվ իրավական ակտին վիճարկվող նորմատիվ ակտի համապատասխանությունը պարզելու նպատակով խնդիր ունի վերհանելու վիճարկվող նորմատիվ ակտի դրույթի նոր իմաստային երանգներ, բացահայտելու, թե ինչպես է պետք հասկանալ տվյալ իրավական նորմը: Դա պետք է արվի վիճարկվող նորմատիվ ակտի իրավաչափության գնահատման անհրաժեշտությունից ելնելով: Այս կապակցությամբ Նիկիտինը նշում է, որ նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափության վիճարկման գործով կայացված դատական ակտը կարող է հանդես գալ որպես նորմատիվ ակտի կարգավորիչ գործողության հստակեցման միջոց,

---

¹ St 'u **Никитин С. В.**, Судебный контроль за нормативными правовыми актами в гражданском и арбитражном процессе, М., РАП, Волтерс Клувер, 2010, էջ 76:

² St 'u **Попова Ю. А.**, Теоретические проблемы судопроизводства по делам, возникающим из публично-правовых отношений: автореф. дис. д-ра юрид. Наук, М., 2001, էջ 21:

երբ դրանով իրականացվում է նորմատիվ ակտի այս կամ այն դրույթի լայն կամ սահմանափակ մեկնաբանություն¹: Այս կատեգորիայի գործերով կայացված դատական ակտը կարող է հանդես գալ որպես իրավական ներգործության լրացուցիչ միջոց դրանով վիճարկվող նորմատիվ ակտի այս կամ այն դրույթի կոնկրետացման դեպքում²: Իրավունքի կոնկրետացումը Յու. Ա. Գավրիլովան մեկնաբանում է որպես իրավական նորմի հստակեցում, մանրամասնեցում և զարգացում³: Զարգացումն արտացոլում է «անհրաժեշտի» մասին մեր պատկերացումները, այսինքն՝ ինչպիսին պետք է լինի իրավական նորմը նոր պայմաններում⁴:

Այսպիսով, նորմատիվ ակտի վիճարկվող դրույթի համապատասխանությունն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտին պարզելու նպատակով ՀՀ վարչական դատարանի խնդրն է պարզելու նաև, թե արդյո՞ք վիճարկվող դրույթը համապատասխանում է հասարակական զարգացման նոր պահանջմունքներին: Այս կապակցությամբ դատարանն իրականացնում է նաև իրավունքի զարգացում, քանի որ կարող է բացահայտել իրավական նորմի՝ մինչ այդ անհայտ նոր իմաստային երանգներ՝ դրա իրավաչափությունը պարզելու նպատակով: Վարչական ակտերի վիճարկման պարագայում դատարանն իրավունքի զարգացման խնդիր չի կարող լուծել, քանի որ այդ դեպքում կիրառելի իրավանքումը վերջինս մեկնաբանում է մաքուր տեսքով, բացահայտում է զուտ միայն դրա բուն իմաստը՝ առանց նորմի լրացուցիչ իմաստավորման: Նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափությունը պարզելիս դատարանը կարող է իրավական նորմի ավելի լայն մեկնաբանություն տալ՝ բացահայտելով, թե ինչ նոր բովանդակային կողմեր ունի իրավական նորմը և ինչպես է պետք հասկանալ ու կիրառել այն: Նշված դատողությունը բխում է նաև նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափության

---

¹ Տե՛ս **Ս. Վ. Նիկիտինի** նշված աշխատությունը, էջ 10:

² Տե՛ս **Баранов В. М., Лазарев В. В.**, Конкретизация права: понятие и пределы//Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики. Н. Новгород, 2008, էջ 1633:

³ Տե՛ս **Ю. А. Гаврилова.**, Конкретизация правовых норм и толкование права по объему:

⁴ Տե՛ս նույն աշխատությունը, էջ 8:

վիճարկման վերաբերյալ գործով պաշտպանության ենթակա օրենքով պահպանվող շահից, այն է՝ խախտված իրավունքների վերականգնման անհրաժեշտ նախադրյալների ապահովման անհրաժեշտությունից: Նորմատիվ իրավական ակտով անձի իրավունքները կարող են խախտվել ոչ միայն դրա ոչ իրավաչափ լինելու, այլև դրա առանձին նորմերի պարբերական ոչ ճիշտ կիրառման հետևանքով: Նորմատիվ ակտի այս կամ այն դրույթի սխալ կիրառման շրջանակների ընդլայնման դեպքում ընդունված վարչական ակտի վիճարկումը կդադարի անձի իրավունքների պաշտպանության արդյունավետ միջոց լինելուց, և նորմատիվ ակտի շարունակական սխալ կիրառման կանխման տեսակետից վարչական ակտի վիճարկման վարույթը չի ծառայի անձի իրավունքների իրական պաշտպանությանը: Նորմատիվ իրավական ակտի իրավաչափությունը պարզելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի, որ խնդիր ունի հնարավորություն ապահովելու անձի խախտված իրավունքների վերականգնման համար: Եթե անձի իրավունքների խախտումը հետևանք է թեկուզև իրավաչափ նորմատիվ ակտի առանձին դրույթի սխալ կիրառման, ընդ որում, սխալ կիրառումը արմատավորված է վարչական մարիմնների գործունեության պրակտիկայում և կրում է շարունակական բնույթ, ապա այդ իրավունքների պաշտպանության համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման խնդիրը դատարանի կողմից կարող է լուծվել վիճարկվող, սակայն իրավաչափ նորմատիվ ակտի սխալ կիրառման պրակտիկային վերջ դնելով: Ընդ որում, ինչպես նշվեց, այդ խնդիրը չի կարող լուծվել նորմատիվ ակտի առանձին դրույթի սխալ կիրառմամբ ընդունված վարչական ակտի վիճարկման վերաբերյալ գործի քննության արդյունքում, որովհետև իրավունքի կոնկրետացում այդ գործերով դատարանը չի իրականացնում: Այս կապակցությամբ հարկ է նաև ընդգծել, որ ինչքան էլ պաշտպանության ենթակա շահը կրում է անձնական բնույթ, ակնհայտ է, որ նորմատիվ իրավական ակտի ընդունումը շոշափում է անորոշ շրջանակի անձանց շահերը, քանի որ կարգավորում է անորոշ շրջանակի անձանց միջև առաջացող հասարակական հարաբերությունները: Հետևաբար նորմատիվ իրավական ակտի վիճարկման վերաբերյալ գործերով, մասնավոր շահից բացի, պաշտպանության ենթակա են նաև հանրային շահերը: Հանրային շահերի պաշտպանությունից ելնելով՝ ակնհայտ է, որ նորմատիվ ակտի առանձին

դրույթների սխալ մեկնաբանմամբ վարչական ակտերի ընդունման պրակտիկայի արմատավորումը նաև անորոշ շրջանակի անձանց իրավունքների խախտման վտանգ է պարունակում, ուստի նորմատիվ ակտի իրավաչափությունը ստուգելիս դրա վիճարկվող, սակայն իրավաչափ դրույթի ճիշտ կիրառման պայմանների սահմանումը պետք է համարել հիմնավորված: Այդ կերպ կլուծվի խախտված իրավունքների վերականգնման անհրաժեշտ նախադրյալների ապահովման խնդիրն այն դեպքերում, երբ խախտումը տեղի ունի վիճարկվող նորմատիվ ակտի սխալ կիրառման հետևանքով, և սխալ կիրառումը վարչական մարմինների կողմից կրում է շարունակական բնույթ:

Ամբողջ վերոշարադրյալից բխում է, որ այն դեպքերում, երբ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտը վարչական դատարանը ճանաչում է իրավաչափ, սակայն դրա վիճարկվող դրույթի՝ վարչական մարմինների կողմից սխալ կիրառման պրակտիկայից ելնելով՝ անհրաժեշտություն է ծագում բացահայտելու և պարզաբանելու ընդունող մարմնի կողմից տվյալ նորմում դրված բովանդակությունը, ապա իրավունքի նորմի կոնկրետացման միջոցով դատարանը պետք է հնարավորություն ունենա սահմանելու վիճարկվող նորմի հետագա ճիշտ կիրառման սահմանները: Այսինքն՝ վարչական դատարանը կարող է նախանշել, թե ինչպես հետագայում պետք է մեկնաբանվի և կիրառվի վիճարկվող նորմատիվ դրույթը: Նման դատական ակտը հիմք կլինի ոչ միայն վիճարկվող նորմատիվ դրույթը սխալ կիրառած և անձի սուբյեկտիվ իրավունքը խախտած վարչական ակտի վերանայման համար, այլև կբացառի նորմատիվ ակտի իրավաչափության վիճարկման խնդրով դիմած անձի և անորոշ շրջանակի անձանց իրավունքների հետագա խախտումները նորմատիվ դրույթի սխալ կիրառման արդյունքում:

Сароян Паргев

Аспирант кафедры конституционного права ЕГУ

**ЗНАЧЕНИЕ СУДЕБНОГО АКТА
АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА РА О ПРИЗНАНИИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА
НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ ДЛЯ ВОЗМЕЩЕНИЯ УЩЕРБА,
ПРИЧИНЕННОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЕМ**

В данной статье рассматриваются и делаются выводы относительно вопросов связанных с исполнением судебного акта Административного суда РА о признании нормативно-правового акта недействительным, его обратным действием, возмещением ущерба причиненного индивидуальным актом, принятым на основании признанного недействительным нормативно-правового акта, оценкой судом в процессе дела об оспаривании нормативного акта правомерности административного акта, принятого применением данного акта.

Pargev Saroyan

PHD Student of the YSU Chair of Constitutional Law

**SIGNIFICANCE OF THE JUDICIAL ACT OF THE
ADMINISTRATIVE COURT OF RA ABOUT
INVALIDATION OF ENACTMENTS FOR
INDEMNIFICATION OF DAMAGE CAUSED**

The issues concerned with enforcement of the judicial act of the Administrative Court of RA about invalidation of enactments, its retroactive effect, indemnification of the damage caused due to the personal action instituted on the base of the invalidated enactment, assessment of the lawfulness of the administrative decision taken applying an enactment at the proceedings on the case of contestation of that enactment are considered in this article and corresponding conclusions are made.

Բանալի բառեր՝ նորմատիվ իրավական ակտերի իրավաչափության վիճարկում, նորմատիվ իրավական ակտի անվավեր ճանաչում, նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի կատարում, նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու մասին դատական ակտի հետադարձ ուժ, նորմատիվ իրավական ակտն անվավեր ճանաչելու իրավական հետևանքներ, անձի սուբյեկտիվ իրավունքների միջնորդավորված պաշտպանություն:

Ключевые слова: оспаривание правомерности нормативно-правового акта, признание нормативно-правового акта недействительным, исполнение судебного акта о признании нормативно-правового акта недействительным, обратная сила судебного акта о признании нормативно-правового акта недействительным, правовые последствия признания нормативно-правового акта недействительным, опосредованная защита субъективных прав лица.

Key words: contestation of the lawfulness of enactments, invalidation of enactments, enforcement of the judicial act about invalidation of enactments, retroactive effect of the judicial act about invalidation of enactment, legal consequences of the invalidation of enactment, indirect protection of the subjective rights of an individual.